

HET HUIS KLEINE GRACHT 22

Alle kleinkinderen van Ampa en Ama hebben heel goede herinneringen aan dit huis waar zij gespeeld hebben en gewoond. “*Verbergemenneke*” spelen in de koetsen, de paardenstal, de hooizolder, de konijnen en kippen in de paardenstal, de tuigen van de paarden, de “*stievele*” van de “*palfreniers*” en de jassen van de lijkdragers. Daarom voor de liefhebbers een paar bladzijden geschiedenis.

Kleine Gracht ontleent zijn naam aan de buitengracht aan de veldzijde van de eerste omwalling. De gracht is in de 14^e eeuw gedempt. Dit gebied lag kort bij de meeste markten van de stad en er ontwikkelde zich kleinschalige nijverheid. Het hele gebied ten Noorden van de Kleine Gracht kende in de late Middeleeuwen een grote bloei. De bouw van de Mathiaskerk midden 14^e eeuw was daarvan een hoogtepunt. Het ambacht van de lakenwevers had er een altaar van hun patroonheilige, St. Genoveva. De torenklok gaf voor de wevers het begin en het einde van de werktijd aan. Van de lakenwevers is bekend dat het ruige lieden waren die graag op de vuist gingen. Over het luiden van de kerkklok bestond zelfs een liedje:

*Gaat [naar] binnen, o meiden /
De dag is op 't scheiden /
Matthias gaat bellen /
voor de weversgezellen.*

Op het terrein van de zeden hadden de wevers dus geen goede naam. Het is een mythe dat de kerk gebouwd is uit boetes van de lakenwevers.

De straat verloor zijn grandeur na de

opkomst van de industrie aan de Boschstraat. In de jaren 1980 werd het “Havezathegebied” gerealiseerd en kreeg de Kleine Gracht het karakter van een monumentaal scherm. Wordt het straatbeeld nu bepaald door de 18^e eeuwse panden, daarvoor is ook al oudere bebouwing geweest. In tegenstelling tot de overzijde van de straat, waar de huizen tegen de oude stadsmuur zijn gebouwd, zijn de panden aan de noordkant beduidend dieper met ruime achter terreinen.¹

Het uiterlijk en de indeling van het huis zoals wij het sinds 1925 binnen de familie Dielemans kennen, is natuurlijk niet altijd zo geweest. De opeenvolgende bewoners hebben er in de loop der eeuwen naar hun eigen inzichten wijzigingen in aangebracht. Daarom is het goed om vanaf het eerste bestaan een globale indruk te schetsen van de verschillende stadia van het huis zoals die door de opeenvolgende eigenaren werden aangebracht. Ook de huidige Coxstraat veranderde want in de allereerste beginjaren was zij nog niet zo breed zoals wij ze nu kennen. Ze heette oorspronkelijk Koekschroufstraat, soms ook geschreven Koekschroefstraat.²

1 Veel van de bouwkundige gegevens van de tekst zijn overgenomen uit *Bouwhistorisch onderzoek Kleine Gracht 22, 6211 CB Maastricht* opgesteld door Stichting Monumentenhuis Limburg in Roermond, mei 1999.

2 J.L. Blondin schrijft in *De straatnamen van Maastricht* dat de oorspronkelijke naam Coxruwe is geweest. Op de hoek van de straat en de Kleine Gracht woonde een aanzienlijke familie, genaamd Cox. Cox werd gaande- weg Koek en ruwe (=steeg) veranderde in schroef. Zelf zet hij een vraagteken bij deze uitleg. In 1878 wordt een groot gedeelte van het Koekschroefstraatje Oostzijde afgebroken.

Dit zijn de opeenvolgende eigenaren van het pand geweest:

- 1750? Med.Dr. Breberinus van Dijck
- J.J.Simons - Breberinus
- 1787 G. Hollard
- 1842 vier dochters Hollard - de Crassier
- 1855 F.M.E. Defrasne
- 1922 Coöperatieve Bouwvereniging "Eigen Huis"
- 1925 G. Dielemans
- 1947 J.W.G. Dielemans
- 1965 Moraco (Mora Beleggingen b.v.)
- ? Johan van Leendert
- 1997 Gemeente Maastricht
- 1998 R. Persoon
- 2005 Woningcorporatie St. Servatius

In het midden van de 18e eeuw, een juiste bouwdatum is niet bekend, heeft een familie Med. Doktor Breberinus van Dijck een grote woning laten bouwen aan de Rue du Petit Fossé. Direct ernaast liggen nog twee kleinere woningen. Dat is nog te onderkennen in het huidige grondplan met twee kelders en een vrij middengedeelte. Een dochter van Breberinus, Wilhelmina, is gehuwd met Joannes Jacobus Simons, schepen en burgemeester der hoofdbank Meersen.

In het voorjaar van 1785 vertrekken zij uit het huis en verhuren het aan George Hollard. Die is in Zwitserland geboren en heeft een paar jaar eerder toen hij nog kapitein in het leger was, de schatrijke dochter van een grootindustriële uit het Franse Abbeville, Jeanne van Robais, in Maastricht gehuwd. Hij verlaat het leger en krijgt de baan van "Ontvanger der Admiraliteit" met standplaats

Maastricht. ³

In 1787 heeft Hollard geluk en wint in de Staatsloterij een prijs van f 30.000,-. Hij is nu plotseling een vermogend man. De eigenaar van het pand is bereid niet alleen het grote huis maar ook de twee ernaast gelegen huisjes te verkopen voor de prijs van 15.750,- Luikse guldens. De twee kleine panden worden nu afgebroken en op de open gevallen plek wordt een huis gebouwd dat uiterlijk

Kleine Gracht ca. 1930.

3. In 2007 is een boek verschenen met een uitgebreide genealogie van deze George Hollard. *George Hollard, 1752 – 1823 : beroepsmilitair, belastingambtenaar, stadsbestuurder*. In 2009 verscheen een verbeterde tweede druk.

op het grote huis lijkt. Aan de buitenzijde van het huis is dat te herkennen, het gedeelte waar de ramen drie en vier, gerekend vanaf de voordeur, in zitten wijkt n.l. enigszins terug. De ramen en omlijstingen worden op elkaar afgestemd.

Was er dus aanvankelijk sprake van een L-vorm, het pand gaat nu een ongelijkzijdige U-vorm vertonen. Terwille van een evenwichtig beeld werd deze nieuwbouw voorzien van een timpaan dat vrijwel identiek is aan het al bestaande huis. Om zijn koets en paard goed op het achtererf te krijgen koopt hij in de Koekschroefstraat naast een al bestaande uitgang een pand. De eigenaar, Louis Swelschen, verkoopt het voor 700 gulden Luiks. (Op de tekening no. 777)

Naast het pand van Hollard in de Kleine Gracht ligt het huis van de vermogende rentenier G.J.J. baron de Crassier. (Op de tekening no. 767). Veel geluk heeft Hollard in latere jaren niet meer gehad. Zij vrouw en twee kinderen sterven. De 38-jarige weduwnaar huwt daarom in 1790 zijn 10 jaar jongere buurmeisje Anna C.J. barones de Crassier; hij is protestant, zij is katholiek! Als de Fransen de stad belegeren vlucht Hollard met zijn gezin. Nadat de stad zich heeft moeten overgeven keert hij terug en ontdekt dan dat zijn huis door soldaten is geplunderd. Maar bovendien heeft het huis zelf schade opgelopen. Er worden 40 kogelinslagen geteld en acht ontplofte bommen hebben behoorlijk schade aangericht. Herstel wordt op *f* 20.000,- geschat. De Fransen hebben hem uit al zijn functies ontzet, zijn bezittingen in Frankrijk zijn na de opstand niets meer waard en de fabriek van zijn schoonvader (en dus ook de erfenis van zijn oudste kind) is geconfisqueerd. Hollard heeft

Het bombardement van Maastricht door de Fransen in 1794 waarbij ook het huis Kleine Gracht 22 zwaar getroffen werd.

nauwelijks nog inkomsten waardoor in 1806 het huis nog steeds niet hersteld is. Zijn echtgenote bezit gelukkig wel nog een landhuisje met pachtboerderij aan “het Geulke” in Rothem. Hij probeert het huis Kleine Gracht te verkopen maar door de geldontwaarding en het feit dat niemand een beschadigd huis wil kopen blijven zijn pogingen zonder resultaat. Na het overlijden van haar man probeert de weduwe Hollard - de Crassier in 1826 via een openbare verkoop de huizen te verkopen, maar weer zonder resultaat.

Oorspronkelijke toestand Kleine Gracht – Koekschroefstraat

767 G.J.J. baron de Crassier
768 Kleine Gracht 22. Let op de diepe achtertuin
777 2 kleine huisjes van L. Swelchen.

Huidige toestand

Na de afbraak van een paar huisjes in de Koekschroefstraat kon de straat verbreed worden en werd het de Coxstraat.

86

Links:
Kleine Gracht 22 en 20

Coxstraat: uitgang van de garage met benzinepomp.
Geheel rechts nieuwbouw vier garageboxen en bovenwoning in de plaats gekomen voor de paardenstal en hooizolder.

Tussen 1830 en 1840 heeft uiteindelijk toch een herstel van het huis plaats gevonden. Alle raamkozijnen zijn vernieuwd, maar ook inpandig werd het nodige gewijzigd.⁴

Op 23 mei 1842 vindt eindelijk de openbare verkoop van de huizen plaats: *groot huis, koetshuis, stal, achterplaats, Kleine Gracht 1683, kad. Bekend Sectie A, nr. 768 huis met aanhorigheden, Koeschroefstraat 1546, kad. bekend Sectie A, nr. 777.* Koper is de heer A.A. Vanderveeken, raadsheer bij het Provinciale Gerechtshof van Limburg voor resp. f 11.100,- en f 400,-. Hij blijkt echter als stroman te zijn opgetreden. De ware kopers blijken nadien de vier ongehuwde dochters Hollard - de Crassier, Julie, Josephine, Wilhelmine en Adèle.⁵ Ouder geworden en nog steeds ongehuwd maken zij 10 januari 1853 een testament en wijzen daarin elkaar als erfgenaam aan om daarmee te voorkomen dat andere familieleden rechten op het huis kunnen doen gelden.

Na het overlijden van Adèle worden de huizen Kleine Gracht en Koeschroefstraat op 25 oktober 1855 verkocht aan F.M.E. Defrasne, koopman en gehuwd met M.A.C. Houtappel. De betaling geschiedt in de vorm van een lijfrente. Dufasne⁶ zal jaarlijks ten huize van de dames f 950,- komen brengen als ze alle drie nog leven, f 825,- bij leven van twee zussen en f 700,- aan de

4. Bouwhistorisch onderzoek 1999 door Stichting Monumentenhuis Limburg p. 4.

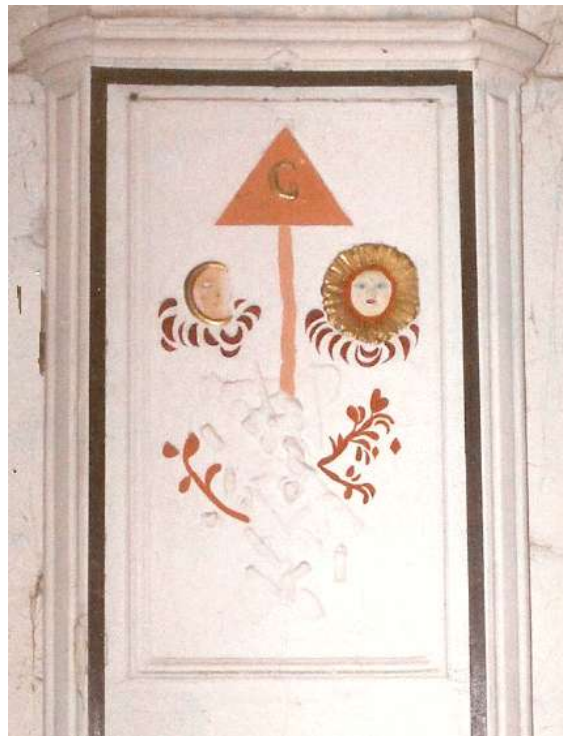
5. Claessen, p. 104.

6 *Négociant en grains et charbons* Adresboek 1855. Hij is afkomstig uit Henri Chapelle en getrouwd met Maria A.C. Houtappel. Het echtpaar krijgt acht kinderen.

langstlevende mejuffrouw Hollard. Het lijkt in deze tijd wel erg weinig maar de laatste is Wilhelmine en zij kan zich van dit bedrag toch nog een huishoudster permitteren.

VRIJMETSELAARS

Op de eerste etage van het pand bevindt zich een schoorsteendecoratie met maçonnieke symbolen. Dat is niet zo verwonderlijk als men weet dat de hiervoor genoemde eigenaren Hollard en schoonvader de Crassier lid van een Maastrichtse loge

Gips tableau boven de schoorn. Bij de restauratie van het pand werd dit onderdeel als zeer belangrijk gekwalificeerd en stond hoog op de lijst van te bewaren onderdelen.

waren. Het is meer dan waarschijnlijk dat Hollard als hoofdbewoner opdracht heeft gegeven voor het maken van deze voorstellingen in gips. Het kan bedoeld zijn als versiering voor een studeerkamer, het kan ook zijn dat de loge gedurende een bepaalde tijd geen onderkomen had en tijdelijk in deze kamer haar bijeenkomsten hield.

Het eigenlijke stookgedeelte van de haard is rond 1900 gemoderniseerd maar op de daarboven aanwezige boezem zit onder dikke lagen kalk een vrijmetselaarstableau. Zon en maan, aciaciak en korenaar, passer en winkelhaak en bovenin een driehoek met de letter G. Het hele gipsen gedeelte is op zeker moment verborgen achter een houten schot en zodoende aan het zicht onttrokken. Krakkers die jarenlang in het pand gewoond hebben, hebben het schot verwijderd waardoor de aanvankelijke schouw weer tevoorschijn kwam. Zij hebben toen ook enkele van de maçonnieke attributen een kleurtje gegeven. Bij de restauratie van het pand is het tableau weer in zijn oorspronkelijke toestand hersteld als zijnde van hoge historische waarde.

VERBOUWINGEN

88

Rond 1890 wordt aan de achterzijde van het huis een gang gebouwd waardoor de achtergevel bijna twee meter naar het Noorden verschuift. De oude achtergevel is nu binnenmuur geworden. Verder werd in het bijgebouwde deel (nu no. 20) een inrijpoort gemaakt naar het achter terrein. (Die poort is overigens later weer dichtgezet en vervangen door een voordeur en een raam). Ook de voordeur (van nr. 22) zoals die er nu uitziet werd toen aangebracht. De authentieke deuromlijsting werd aangepast aan die van de ramen maar net iets meer gedetailleerd. De gang vanaf de voordeur en rechtsom naar de trap wordt betegeld met grote zwart-witmarmeren

plavuizen. Eveneens werd een nieuwe draaiende trap gemaakt en werd de oorspronkelijke oude rechte trap verplaatst naar het einde van de gang, rechts.

Vanaf 1925, toen G. Dielemans het pand no. 22 in gebruik nam, werd de tuin van het achterterrein volgebouwd met een garage ten behoeve van een stalhouderij annex begrafenisonderneming. Er was eveneens een timmerwerkplaats voorzien voor het maken van doodskisten. De garage die in 1922 gebouwd was door de Coöperatieve Bouwvereniging 'Eigen Huis' en eigenaar van no. 22, werd nog vergroot. In de Coxstraat komt een handbediende benzine pomp met een ondergronds reservoir van 6.000 liter aangelegd door de "Bataafsche Import Maatschappij" en in 1949 opgevolgd door "Shell-Nederland N.V."

Na het overlijden van Ampa Gerard Dielemans werd zijn zoon Jozef W.G. Dielemans de nieuwe eigenaar van het pand. In augustus 1946 werd de stal afgebroken en kwam er een nieuwbouw voor in de plaats: vier garageboxen en daarboven een woonhuis.⁷ Aan de achterzijde op de eerste verdieping werd in 1955 een uitbouw gemaakt.⁸

7. Vergunning voor verbouwing nr. 03416, Serie D. R.A. Maastricht.

8. Vergunning voor verbouwing nr. 1353, 1354 en 1355 Serie D. R.A. Maastricht.

In 1965 werd het pand als beleggingsobject verkocht en al gauw door krakers bewoond en in de loop der jaren ook letterlijk uitgewoond. Vloeren werden uitgebroken om in de ontstane ruimte een vuur te stoken. Panelen werden gesloopt en de eigenaar pleegde geen enkel onderhoud.

De krakers moesten zich in 1981 verantwoorden voor hun daden omdat de Algemene politieverordening het kraken van leegstaande panden verbodt. De kantonrechter beslist dan dat zij niet vervolgd mogen worden omdat zij een gebruiksvergoeding betalen en daardoor is er geen sprake van “kraken”.

AMPA GERARD DIELEMANS EIGENAAR

Een aantekening van Ampa Gerard Dielemans gedateerd augustus 1927 geeft aan dat hij het huis Kleine Gracht aankoopt voor *f* 18.500,- van (via?) de bouwvereniging “Eigen Huis”. Daarbij komen nog allerlei kosten, eindtototaal *f* 20.101,35. Apotheker Geusgens van de Muntstraat stort een bedrag als 2^e hypotheek en Ampa schrijft er bij ... *Door mij G. Dielemans is niets betaald op pand Kleine Gracht 22*. En verder vermeldt hij dat de huur, ingaande 1 augustus 1927, maandelijks *f* 108,- bedraagt. Kopen en huren? Dat zal wel gelegen zijn in het gegeven dat deze bouwvereniging voor particulieren panden aankocht en waarvoor zij maandelijks een bedrag moesten betalen.

In 1929 wonen er op het adres Kleine Gracht 22 ⁹

9. Adresboek van Groot Maastricht 1929, uitgave Leiter Nypels Maastricht.

10. Gigtboek 23-10-1759.

Dielemans G.H.	begravenisondernemer en stalhouderij
Dielemans J.C.G.	stalhouder
Geertsen H.A.	winkelchef
Oudenaarde J.H.P.	kantoorbediende

De buurman op nr. 20 is Gemmeke P.E.Chr kantoorbediende Als buurman op 24 wordt de Cinema Pathé vermeldt en woont er van LierW.J. Aan de achterzijde met ingang aan de Coxstraat 8 was buurman Galvaniseerinrichting “Limburgia” gevestigd.

KLEINE GRACHT 24

Zoals gemeld was het huidige pand “Hotel Mabi” eigendom van baron G.J.J. de Crassier die gehuwd was met Agnes Loyens. Hij had het huis van notaris Thielens bij een openbare verkoop in 1759 gekocht.¹⁰ Tijdens de volkstelling van 1802 - 1803 staan er geen bewoners vermeld. Wel wordt als eigenaar van het pand ...*les héritiers de la Vve. Crassier*,

Voorkant van het pand in 2000 nadat de krakers het pand verlaten hadden. In het pand waren veel vernielingen aangericht.

de erfgenamen weduwe Crassier, vermeld. Op 10 april 1807 wordt het huis aan de gebroeders Isaac en Philippe Levy verkocht voor frs. 6.517,-. Isäak Levij woont op de Markt en is van beroep “directeur”. In 1844 is Karel Gerard Roeffaer directeur van het postkantoor als het zijn deuren op de Kleine Gracht 24 opent.

In 1852 wordt meneer J.H.L. Fridt of Fridel de hoofdbewoner. Deze was *profesneur de musique, directeur d'orchestre de la société royale d'Harmonie*. Aan de achterzijde van het huis wordt nu voor deze muzikanten een grote zaal gebouwd. Dit bleef tot ca. 1907 de enige concertzaal van de stad. Fons Olterdissen verhaald over deze zaal: ... 'n *Bezunder attraksie vaan dee konzertzaol waos, dat ziech tao nog al ins geroemeld* (gevochten) *woort. Iers woorte e paar patatte oetgedeild, dan vloog de lamp van de ballek en daonao de 'chanteuse' met te Waole en et Nederlands leger door de kiekoeet te starot op. De 'soiree' sjeijde dao altied oet met 'n 'apothèose' van d'n hospes met ene stumpe (tafelpoot) van ene stoel, tösse veer deenders en de sjerrever van de gebroke glazer.*

Daarna worden in de “Gala- en Concertzalen” (1910) films vertoond en door Van Lier geëxpliceerd: ... *Deze film is getiteld*, waarop het publiek riep ... *van Lier heeft zijn vrouw gekieteld*. Hij is ook kastelein van de Sociëteit Momus aan het Vrijthof. In de pers wordt de zaal als een ‘coquet zaaltje’ beschreven. Omstreeks 1914 koopt Van Lier de zaal van de gemeente Maastricht en doopt de zaal om in “Cinema Pathé”, de voorganger van de latere “Mabi”. Die naam kreeg de zaal in 1930. Na de oorlog, in 1944, wordt de bioscoop overgenomen door Vic Vermin. In 1997 verbouwd René Persoon het gebouw tot het “Mabihotel” en

City Centre Hotel Mabi geopend in 1997.

het er naast gelegen pand (22) wordt tot “Villa Maastricht” omgedoopt. De “Villa” was door een smal gangetje van uit hotel “Mabi” te bereiken. Is het allemaal een beetje problematisch geweest om succesvol te exploiteren? In ieder geval wordt deze annex in 2005 verkocht aan woningcorporatie St. Servatius.